

УДК 656.615.003

Кіщак І.Т.

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту організацій
та зовнішньоекономічної діяльності
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського*

Порудєєва А.В.

*студентка
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського*

МОРСЬКІ ПОРТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання розвитку морських портів України. Сформульовано проблеми функціонування та розвитку морських портів та підвищення їхньої конкурентоспроможності. Проаналізовано діяльність морських портів країни у динаміці. Виявлено проблеми, які не дають змоги розвиватися вітчизняним портам та мати гідну конкурентоспроможну площу для переробки та перевалки вантажів.

Ключові слова: морський порт, транспортування вантажів, конкурентоспроможність, інфраструктура, матеріально-технічна база.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены вопросы развития морских портов Украины. Сформулированы проблемы функционирования и развития морских портов и повышения их конкурентоспособности. Проанализирована деятельность морских портов страны в динамике. Выявлены проблемы, которые не позволяют развиваться отечественным портам и иметь достойную конкурентоспособную площадь для переработки и перевалки грузов.

Ключевые слова: морской порт, транспортировка грузов, конкурентоспособность, инфраструктура, материально-техническая база.

ANNOTATION

The article deals with issues of development of sea ports of Ukraine. Problems of functioning and development of sea ports and increase of their competitiveness are formulated. The analysis of the activity of sea ports of the country in dynamics is analyzed. The problems, which do not allow to develop domestic ports and have a decent competitive area for processing and transshipment of cargo, are revealed.

Key words: sea port, cargo transportation, competitiveness, infrastructure, material and technical base.

Постановка проблеми. Нині морські перевезення є найбільш затребуваним видом транспорту: на їхню частку припадає понад 90% транспортування всіх товарів у світовій торгівлі. Порти як невід'ємна частина світової транспортної інфраструктури відіграють найважливішу роль у процесах перевезення вантажів морем. Сучасні тенденції розвитку морських перевезень, зміна способів транспортування вантажів, а також розвиток суднобудування привели до трансформації портів із вузлових елементів світової транспортної системи в логістичні в промислові центри світового масштабу. Щоби підтримувати свій статус, вони змушені вести конкурентну боротьбу за вантажопотоки. Для досягнення і підтримки високих конкурентних позицій портам необхідно усвідомити і розвивати свої переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні проблеми становлення та розвитку морських портів є актуальними і широко обговорюються вітчизняними та зарубіжними спеціалістами. Український вчений В.В. Чередищенко [1] досліджує основні чинники конкурентоспроможності українських портів в умовах глобалізації. Т.В. Порудєєва [2] здійснила аналіз морегосподарського комплексу Причорноморського регіону України та обґрунтована основні пріоритети розвитку морських портів в умовах транскордонного співробітництва. Завдяки роботі та висновкам Ю.В. Євсюкова маємо змогу розглянути перспективи розвитку контейнерних перевезень в Україні [3]. Очевидно, що наявність різних думок науковців і практиків свідчить не тільки про розмаїття думок та цінність дослідження, але і про наявність невирішених проблем.

Постановка завдання. Стаття спрямована на дослідження діяльності портів країни, виявлення основних чинників конкурентоспроможності морських портів та визначення основних методів підвищення конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Морські порти України четвертий рік поспіль покращують свої позиції в рейтингу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Report 2018). За останній рік вони піднялися на 16 пунктів. В останній версії рейтингу, опублікованій на сайті WEF у жовтні 2018 року, портові послуги та інфраструктура України отримали оцінку 3,5 бала, і за цим показником наша країна зайняла 77 місце.

Поліпшення позицій українських портів на 0,3 бала порівняно з минулим роком дало нам змогу піднятися в галузевому рейтингу на 16 пунктів: у 2017 році Україна займала 93 місце [4].

Українські порти ще не досягли необхідного рівня конкурентоспроможності порівняно з іноземними портами. Знижують конкурентоспроможність: особливості географічного положення портів (малі глибини, протяжні підхідні канали, віддаленість від основних напрямів світових морських перевезень); невідповідність режиму і процедур роботи пунктів пропуску

світовій практиці; неврегульованість орендних та земельних відносин у портів.

За результатами рейтингу, поки жодна з країн Чорноморсько-Азовського басейну за рівнем конкурентоспроможності портових послуг і інфраструктури не досягла 5 балів. Однак, наприклад, Туреччина вже вийшла на показник 4,5 бала і займає 50 місце. Очолює глобальний рейтинг цього року Сінгапур, якому вдалося обійти Нідерланди. Індекс глобальної конкурентоспроможності та рейтинг економічної конкурентоспроможності, який його супроводжує, розраховані за методикою World Economic Forum.

Ця методика враховує загальнодоступні статистичні дані та результати глобального опитування керівників компаній, який проводить WEF спільно з мережею партнерських організацій, дослідження проводиться з 2004 року [5].

Оцінка конкурентоспроможності морських портів є важливою частиною локального прогнозування, оскільки навіть за наявності даних про обсяги перевалки вантажу загалом, перед дослідником виникає проблема розподілу наявного обсягу за портами залежно від виробничих потужностей і ступеня їх використання.

Основними показниками конкурентоспроможності порту є наявність розвинутої інфраструктури (авто- і залізничні колії і станції), готовність причалів та терміналів до прийняття й обробки контейнерних вантажопотоків; характеристика вантажу та методи перевезення та ін. Ці показники безпосередньо впливають на умови обробки й обслуговування суден у цьому порту: наявність глибоководних причалів для великотоннажних суден, інтенсивність вантажних робіт, тарифи судових зборів і послуг лоцманів і буксирів, відсутність простоїв в очікуванні причалу.

У 2017 році вантажообіг в морських портах України протягом усіх 12 місяців року зберігав позитивну динаміку. З січня по грудень минулого року морські порти України обробили 132,9 млн т вантажів, що на 0,9% більше показників 2016 року. Про це свідчать оперативні дані Адміністрації морських портів України (АМПУ).

Обсяг перевалки імпортованих вантажів у 2017 р. виріс на 29,1% порівняно з 2016 р. – до 20,6 млн т, експортних – знизився на 1,4% і становив 98,8 млн т.

У структурі імпорту найбільший приріст – у 6 разів – припав на хімічні і мінеральні добрива – з 20,7 тис т у 2016 р. до 123,6 тис т у 2017 р. Також високий приріст вантажообігу показує вугілля, обсяг перевалки якого виріс на 64,2% порівняно з 2016 р. і становив 6,1 млн т.

У перевалці експортних вантажів значну частку займає зерно – майже 38 млн т, продукція металургії – 33 млн т. При цьому експорт рослинних олій збільшився до 5,2 млн т (приріст на 19,5% порівняно з 2016 р.).

Сьогодні обробка контейнерів у портах здійснюється тільки приватними стивідорними компаніями. Причому 28,3% всього вантажопотоку контейнерів переробляється приватними стивідорними компаніями на власних причалах.

Більш ніж півмільйона контейнерів, що становить майже 72% українського контейнерообігу, обробляється в Одеському порту (519 010 TEU), 18,5% – в Іллічівському рибному (133 983 TEU) і 9,8% – в порту «Південний» (70 696 TEU) .

У 2017 році контейнерообіг в українських портах зріс на 6,4% і досяг 723 781 TEU. Перевалка контейнерів у портах України протягом 2017 р. демонструвала стабільне зростання. За підсумками року обсяги перевалки становили

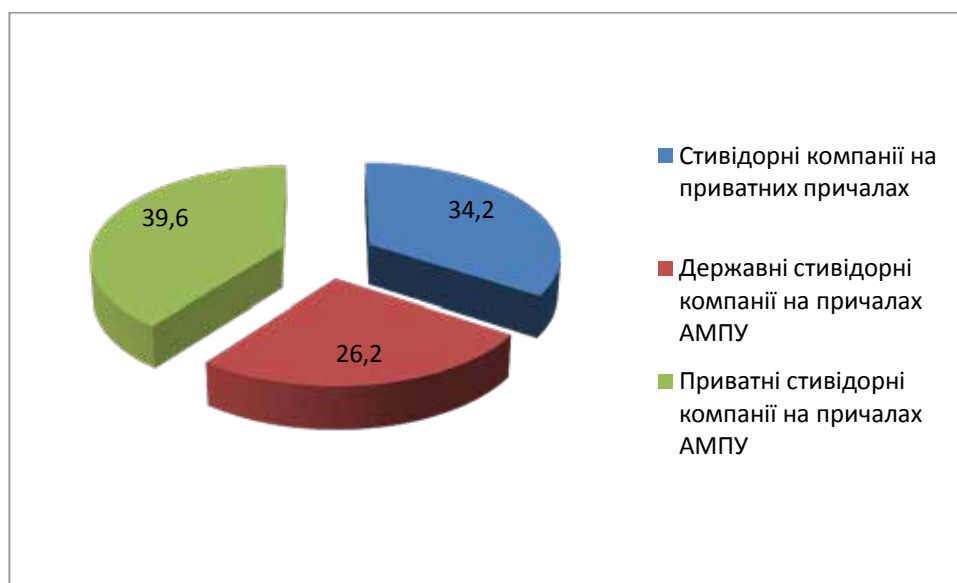

Рис. 1. Питома вага державних та приватних стивідорних компаній у переробці вантажів у морських портах України у 2017 р., %

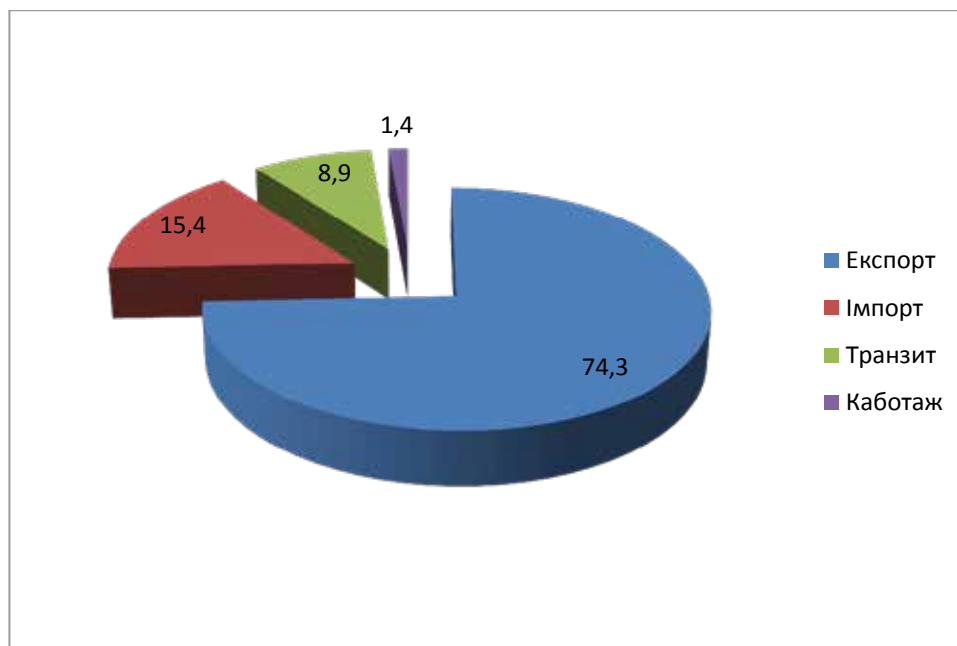

Рис. 2. Питома вага в структурі переробки вантажів у морських портах України у 2017 р., %

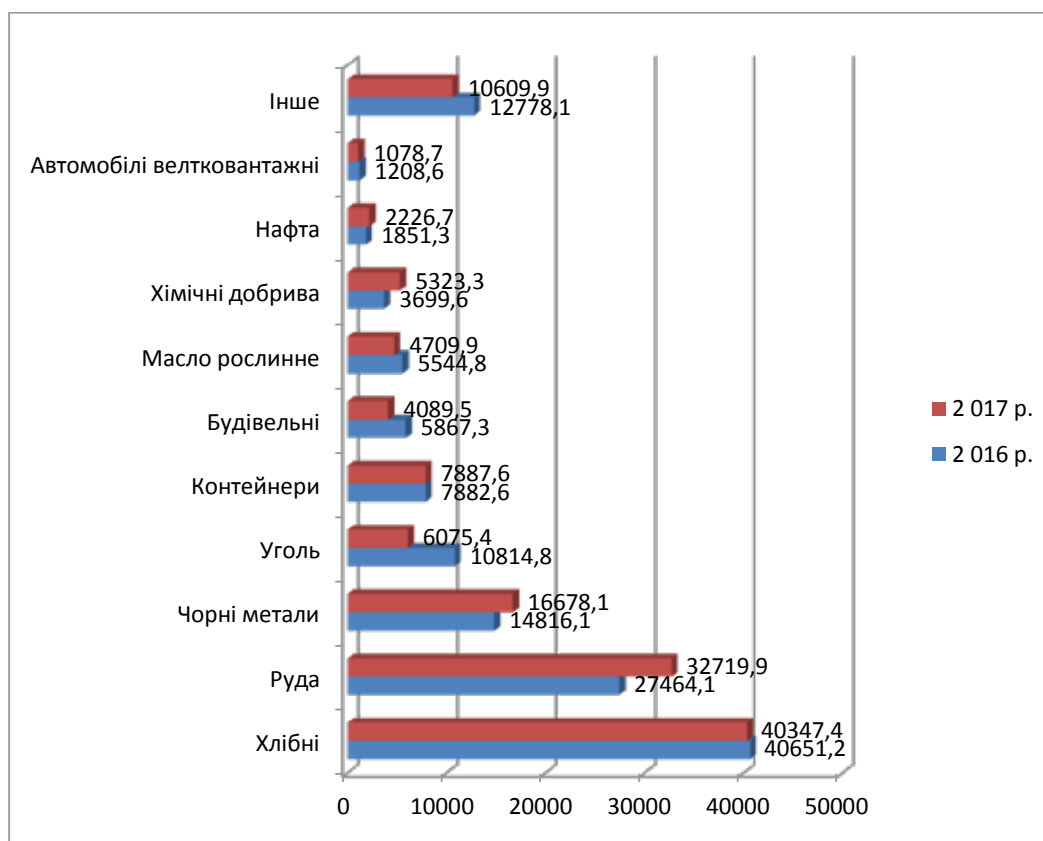

Рис. 3. Топ-10 вантажів, перероблених у морських портах України у 2016–2017 рр., тис. т

723 781 TEU. Це означає, що за кількістю оброблених контейнерів порти після дворічного падіння перевалки в 2014–2015 рр. вийшли на рівень 2012 (735 606 TEU). Для того щоб повернутися до показників докризового 2008 року, коли контейнерообіг досяг рекордних 1,254 млн

TEU, буде потрібно ще не один рік. У структурі контейнерних потоків, що проходять через українські порти, продовжує зберігатися баланс між імпортом і експортом. У процентному співвідношенні це виражається так: імпорт – 50,3%, експорт – 49,7%. Але експорт зростає

швидше. Всього в минулому році експорт зріс на 7,5%, до 360 187 TEU, тоді як імпорт – на 5,3%, до 363 502 TEU. Як в імпорті, так і в експорті основу становлять навантажені контейнери. Але якщо роком раніше превалював експорт, то в 2017 р. – імпорт. У минулому році більше завозили навантажених контейнерів (293 718 TEU), ніж відправляли на експорт (287 061 TEU). Частка навантажених в імпорті зросла до 80,8%, в експорті – скоротилася до 79,7%. Зменшився потік порожніх контейнерів. Причому імпорт порожніх скоротився більш ніж на третину, до 69 784 TEU, експорт – майже вдвічі, до 40 780 TEU.

Розвиток ринку транспортних послуг стримують такі проблеми:

- матеріально-технічна база;
- недостатність державного регулювання;
- неузгодженості правових і законодавчих положень;
- збільшення негативного впливу транспорту на навколишнє середовище і здоров'я людини;
- система забезпечення безпеки транспортної діяльності.

Підвищення конкурентоспроможності морського порту в своїй основі базується на потребах ринків, які він обслуговує, а також використанні наявних ресурсів для збільшення попиту з боку цих ринків. Для формування конкурентних переваг порту необхідно створити інструмент, що дає змогу в межах прийнятної логістичної стратегії коригувати напрям розвитку порту. Не менш важливим завданням розвитку портів має стати підвищення пропускної здатності, що може бути забезпечено за рахунок збільшення продуктивності окремих елементів портового господарства. Це завдання також може бути вирішене за рахунок створення транспортно-логістичних центрів (ТЛЦ) і раціональної організації вантажно-розвантажувальних робіт.

Цей підхід є більш раціональним, оскільки в процесі створення ТЛЦ стивідорні компанії через виконання ліцензійних умов зобов'язані будуть забезпечити встановлену в ліцензії пропускну здатність порту. Це автоматично трансформує плани стивідорних компаній на довгострокову перспективу. Таким чином, запропонований підхід повинен забезпечити конкурентоспроможність морського порту в межах розроблення заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання наявних ресурсів, розвиток портової інфраструктури, підвищення якості послуг та безпеки.

Також для здійснення успішної інтеграції українських портів у глобальну світову транспортну мережу необхідно приділити особливу увагу реконструкції і розвитку українських портів відповідно до потреб світового ринку. А для цього вкрай необхідно в короткі терміни створити сприятливі умови реалізації інвестиційних проектів, чітко опрацювати нормативну базу для успішного і взаємовигідного співробіт-

ництва з приватним капіталом, залучення якого в галузь є невід'ємною умовою її розвитку [6].

Реалізація комплексного підходу до розвитку портової інфраструктури забезпечує значні конкурентні переваги інвесторам, які мають можливість розташувати виробництва у безпосередній близькості від порту, розширюючи логістичний потенціал організації процесу транспортування вантажів за рахунок одночасного використання залізничного, автомобільного і водного транспорту.

Загалом наведена структуризація проблем портів країни дає змогу сформулювати низку напрямів їх вирішення та підвищення конкурентоспроможності за рахунок:

- вдосконалення нормативного забезпечення процесу вантажоперевезень на основі розроблення диференційованого порядку перевезень експортних, імпортних і транзитних вантажів;
- формування єдиного інформаційного простору і розвитку системи логістичних центрів, які би повністю координували пересування рухомого складу, що прибуває в транспортні вузли;
- впровадження та вдосконалення договірних відносин взаємозалежної відповідальності всіх учасників транспортного процесу.

Висновок. Проведене дослідження показало, що одним із способів підвищення конкурентоспроможності морських портів країни є такі напрями: формування сучасної високоефективної портової технологічної бази та інфраструктури; використання прогресивних технологій, сучасних електронних систем управління технологічними та інформаційними процесами. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на формування організаційно-економічного механізму як базової основи для проектної діяльності з метою поетапного досягнення конкурентоспроможності морського порту в межах його розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чередниченко В.В. Основні чинники конкурентоспроможності українських портів в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Дніпр. держ. аграр.-екон. ун-т. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2427/> – 19.10.2013 р.
2. Порудєєва Т.В. Maritime economic complex of black sea region of Ukraine in conditions of transborder cooperation / Т.В. Порудєєва, І.Т. Кішак, Е.О. Глубоченко / Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Серія «Економічні науки» 2017. вип. 5.2 (101). С. 64–67.
3. Евсюков Ю.В. Перспективи розвитку контейнерних перевозок в Україні / Ю.В. Евсюков // Вісник СХУ ім. Володимира Дала: зб. наук. праць. 2011. Вип. 6 (160). С. 38–42.
4. Адміністрації морських портів України. Офіційний сайт. URL: <http://www.uspa.gov.ua>.
5. Порудєєва Т.В. Конкурентоспроможність України у контексті глобалізації та євроінтеграційних процесів / Т.В. Порудєєва // Електронне наукове фахове видання Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. URL: <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-gruden->

2016-r/2540-porudeeva-t-v-konkurentospromozhnist-ukrajini-u-konteksti-globalizatsiji-ta-evrointegratsijnikh-protseviv

6. Кишчак І.Т. Strategik estimations and vectors of ukraines social and economic development in the conditions of European integration and the world partnership/ monograph/ edited by V. Vatsenko. Agenda Publishing House, Coventry, Uninted Kingdom, 2017. 357 p.

REFERENCES:

1. Cherednichenko V.V.(19.10.2013),"Main factors of competitiveness of Ukrainian ports in the conditions of globalization" Dnipro, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2427/>.
2. Porudyeyeva T.V., Kishchak I.T., Glubochenko E.O., (2017), "Maritime economic complex of the Black Sea region of Ukraine in the conditions of transborder cooperation",Scientific Herald of the Scientific Herald MNU name V.O. Sukhomlinsky: collection of scientific works, Series "Economic Sciences" vol. 5.2, no. 101, pp. 64–67.
3. Evsyukov Yu. V. (2011), «Prospects for the development of container transport in Ukraine», Visnyk of the SNU Volodymyr Dahl: Sb. sciences work, vol. 6, no. 160, pp. 38–42.
4. Administration of Sea Ports of Ukraine. Official site, available at: <http://www.uspa.gov.ua>.
5. Porudyeyeva T.V. (2017), «Ukraine's Competitiveness in the Context of the Processes of Globalization and European Integration», Electronic scientific and technical publication Global and national problems of the economy, available at: <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-graden-2016-r/2540-porudeeva-t-v-konkurentospromozhnist-ukrajini-u-konteksti-globalizatsiji-ta-evrointegratsijnikh-protseviv>.
6. Kishchak I.T.(2017), Strategik estimations and vectors of Ukrainians, social and economic development in European integration and the world partnership edited by V. Vatsenko. Agenda Publishing House, Coventry, Uninted Kingdom, pp. 357.

Kishchak I.T.

*Doctor of Economic Sciences,
Professor at Management of Organizations
and Foreign Economic Activities Department,
V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv*

Porudieieva A.V.

*Student
V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv*

SEA PORTS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF IMPROVING THEIR COMPETITIVENESS

Seaports of Ukraine for the fourth consecutive year improve their position in the Global Competitiveness Report 2018. Over the last year, they have risen by 16 points. In the latest version of the rating published on WEF in October 2018, Ukraine's port services and infrastructure received a score of 3.5, and on this indicator, our country ranked 77th. Improving the position of Ukrainian ports by 0.3 points compared to last year allowed us to rise in the branch rating by 16 points: in 2017, Ukraine occupied the 93rd place, Ukrainian ports have not yet reached the required level of competitiveness compared with foreign ports. Decreasing the competitiveness of factors are: – the features of the geographical position of ports (small depths, lengthy approach channels, distance from the main directions of world shipping); – inconsistency of the regime and procedures of work of checkpoints to world practice; – unregulated lease and land relations in ports.

One of the ways to increase the competitiveness of the country's seaports is the following directions: the formation of a modern, high-performance port technology base and infrastructure; the use of advanced technologies, modern electronic control systems for technological and information processes. Further research should be aimed at forming an organizational and economic mechanism as the basis for the project activity in order to gradually achieve the competitiveness of the seaport as a part of its development.